

פרשת שלח שנת תשפ"א

הרב יצחק מאטצען
מח"ס הואיל משה וש"א

הואיל משה

ואיתא בתרגום יונתן דלכך הלכו המרגלים לארץ ישראל כדי לעשות בו חזקה ולקנותה עיי"ש, אמנם אם א"י מוחזקת מאבותינו, א"כ לא הוצרכו המרגלים לילך ולקנותה דהא כבר נקנית לנו מאבותינו, ועיי"ן בגרש כרמל שכתב דלכך אמר משרע"ה והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ, דמשרע"ה רצה שהמרגלים יקנו חזקה בא"י כיון דא"י אינה מוחזקת מאבותינו, ולכך אמר להם שיאספו מפירות הארץ דאסיפת פירות האילן קונה בחזקה, כדאיתא בחומ"ם (סי' קצ"ב סי"א), וכן הוא דעת הרמב"ם בהל' מכירה (פ"א הט"ז), ועיי"ז רצה משרע"ה שיהיה לבנ"י חזקה בא"י עיי"ש.

ובספר נחלת עזריאל (בפרשתן) הביא בשם הזרע ברך, דכוונת המרגלים במה שלא רצו ליכנס לא"י היתה, כי אמרו שאין להם זכותים שיעמדו להם, ולכך אמרו נתנה ראש ונשובה מצרימה, כי אמרו פן נבוא ביד האמורים להשמידנו, משום דאין לנו זכות עצמינו, וכתב ע"ז הנחלת עזריאל, דאם א"י מוחזקת לנו מאבותינו, א"כ אפילו אם אין להם זכות, מגיע להם א"י בתורת ירושה עיי"ש, ועיי"ן בספר בנין אריאל מה שהאריך בזה.

ובספר יושב אהלים פרשת וארא (דף קל"ג מדפ"ס) כתב בשם המפ', דאברהם אבינו קנה את הארץ בהבטה, כדכתיב בפרשת לך (פרשה י"ג-ט"ו) וכל הארץ אשר אתה רואה לך אתננה, וזכה בה מדין הבטה בהפקר, והא דמהני הבטה לקנות בה הגם שלא עשה מאומה, היינו כיון ששם מחשבתו ורצונו לזכות בדבר זה סגי בכך לקנותו שיכנס לרשותו ונעשה שלו, והיינו דמ"ד הבטה בהפקר קונה ס"ל דמחשבה כמעשה, משא"כ מאן דס"ל דהבטה בהפקר אינו קונה ס"ל דבעי מעשה בקנין, ומחשבה לא הוי כמעשה עיי"ש, ומעתה אי ס"ל דאזלינן בתר מחשבה והבטה בהפקר קונה, א"כ אהני הבטת אברהם לזכות בקנין הארץ וס"ל דארץ ישראל מוחזקת מאבותינו, משא"כ אי ס"ל דלא אזלינן בתר מחשבה ואין הבטה קונה בהפקר ולפי"ז לא זכה אברהם בארץ, ולפי"ז ע"כ דארץ ישראל אינו מוחזקת מאבותינו.

ומעתה מבואר דברי רשיז"ל, דהמרגלים הו"ל ללמוד ממעשה דמרים שאין צורך בהליכתם לארץ ישראל כדי להחזיק בה, דמדחזינן דמרים נענשה בצרעת ולא נתרפאה מיד, ואהרן נצטרע ונתרפא מיד, וזאת משום דנתכוון לשם שמים, ומינה דאזלינן בתר מחשבה, ונמצא דאברהם זכה בארץ, ולא היו המרגלים צריכים לילך כדי לעשות בה חזקה, והם ראו ולא למדו מזה, ולכן נענשו ודו"ק.

וידבר ה' אל משה לאמר: שלח לך אנשים ויתרו את ארץ כנען אשר אני נתן לבני ישראל איש אחד איש אחד למטה אבתיו תשלחו כל נשיא בהם: וברשיז"ל הביא ממד"ר (פרשה ט"ו-ח), למה נסמכה פרשת מרגלים לפרשת מרים, לפי שלקתה על עסקי דבה שדברה באחיה, ורשעים הללו ראו ולא לקחו מוסר ע"כ, ובספר מאיר עיני חכמים מהגה"ק מאוסטראווצא זצ"ל (מהדורא תליתאי דף צ"ה) הקשה, דמה מוסר היה להם ליקח, דמה הדמיון של דבת מרים לדבת הארץ, הא המרגלים לא דברו אלא על חתיכת הארץ, ומרים היתה מדברת במשה רבינו ע"ה, ומה ראייה מזה על איסור דיבור לשה"ר על עצים ואבנים שאינם מקפידים על בזיונם עכ"ק.

והנבס"ד, דאיתא בשבת (צ"ג) ויחר אף ה' בס וילך, מלמד שאף אהרן נצטרע דברי ר' עקיבא וכו', תניא כמ"ד אף אהרן נצטרע, דכתיב ויפן אהרן אל מרים והנה מצרעת, תנא שפנה מצרעתו (קדם ונתרפא) עיי"ש, ובמדרש תנחומא פ' מצורע (אות ב) כתב, ואף אהרן שהיה כהן גדול נגעה בו ידו של הקב"ה, שנאמר, ויחר אף ה' בס וילך, בס, במרים ובאהרן, אלא שאהרן נתרפא מיד, ומרים לאחר שבעת ימים עיי"ש, וכן איתא בספרי זוטא (פרשת בהעלותך) עיי"ש.

ולכאורה צ"ב, דאמאי מאהרן פנה הצרעת מיד ונתרפא, ומרים לא נתרפא מיד רק אחר שבעה ימים, אך י"ל, דבחוט המשולש פ' בהעלותך (שער המים) הביא מש"כ בס' תוצאות חיים, לפרש הקרא ותדבר מרים ואהרן במשה וגו', הלא גם בנו דיבר וגו', עפ"י"מ דאיתא במדרש, בשעה שפירש משה מצרעתו מיד גירשה בגט, וזה שאמרו, הלא גם בנו דיבר ה' ואהרן לא גירש אשתו מפני הדיבור עכ"ד, ולפי דבריו י"ל, דאהרן נתכוון לשם שמים, שרצה להסיר ממנו עקשות פה, שירא פן ירגנו ישראל אחריו דנראה כאילו יש שתי תורות, דמשה רבינו פירש מן האשה לפי שדיבר עם הקב"ה, והרי כמה דיבורים שנתייחד הקב"ה אל אהרן ואעפ"י"כ לא פירש מן האשה עכ"ד החוט המשולש, ולפי"ז י"ל, דכיון שאהרן נתכוון לשם שמים והדבר היה תלוי בנפשו לכן נתרפא מיד, משא"כ מרים שדברה במשה על לא דבר נשארה בצרעתה.

ובשו"ת טוב טעם ודעת בהקדמה לה' טריפות (סוף מאמר ד) כתב, דהא דאמרינן גדולה עבירה לשמה, היינו משום דמחשבתו לטובה ואזלינן בתר המחשבה דהוא העיקר, ולכן כאשר כוונתו לטובה שפיר דמי וגדולה עבירה לשמה, משא"כ אי אזלינן בתר מעשה לא איכפת לן הכוונה וגם עבירה לשמה הוי בגדר עבירה עיי"ש.

וידבר ה' אל משה לאמר: שלח לך אנשים ויתרו את ארץ כנען אשר אני נתן לבני ישראל איש אחד איש אחד למטה אבתיו תשלחו כל נשיא בהם: וכתב רשיז"ל שלח לך לדעתך, אני איני מצוה לך אם תרצה שלח עי"ש, ורקדקו המפרשים, דממנ"פ אם דבר הגון הוא מדוע לא צוה לו הקב"ה על כך, ואם אין זה דבר הגון מדוע הסכים הקב"ה ואמר שלך לך אנשים, וגם מאי האי ענינא דלדעתך.

והנבס"ד, עפ"מש"כ בספר ארץ חמדה (פרשת שמות) עה"פ ויאמר אליו מי שמך לאיש וגו', ובפסוק כי אהיה עמך וגו', דלכן סירב משה לילך בשליחותו של מקום לגאול את ישראל, דסבר בדעתו שאינו ראוי להיות שלוחו של הקב"ה כיון שהוא בא מביאה פסולה, שהרי עמרם נשא את יוכבד דודתו אשר עפ"י תורה אסורה לו, ולכן אינו ראוי לאיצטלא זו עי"ש.

אמנם בספר שערי שמים (מובא בפרס חמד פ' כי תשא) כתב, דאי אמרינן דעד מתן תורה היה לאבותינו דין ב"נ, ואיתא במסכת סנהדרין (דף נ"ז), כל ערוה שבית דין של ישראל ממתין עליה בן נח מוזהר עליה, אין ביי"ד של ישראל ממתין עליה (כגון חייבי כריתות), אין בן נח מוזהר עליה דברי ר' מאיר (דר' מאיר אליבא דר"ע אמרה דנפקי ליה עריות בבני נח מעל בן יעוב איש וגו' והתם חייבי מיתות הוא דכתיב), וחכ"א הרבה עריות יש שאין ביי"ד של ישראל ממתין עליה ובן נח מוזהר עליהן וכו', (כגון כל חייבי כריתות בן נח מוזהר עליהן דלרבנן אתרוכו בני נח מאיש איש לכל האמור בפרשה, ור"מ לא דריש איש איש לרביי) עי"ש, וא"כ לשיטת ר"מ דהיכא דאין ביי"ד של ישראל ממתין עליה אין ב"נ מוזהר עליה, א"כ ה"נ באיסור דודתו דהו"ל בכרת ולא במיתת ביי"ד, שאין ב"נ מוזהר בה עי"ש.

אמנם כתב שם (שער ט"ז) ד"ה ולבאר, דפלוגתת ר"מ וחכמים תליא אי ס"ל דברה תורה כלשון בני אדם, דר"מ ס"ל דברה תורה כלשון בני אדם ולא דרשינן איש איש, ולא איתרבי ב"נ לחייבי כריתות, וחכמים ס"ל לא דברה תורה כלשון בני אדם ומרבינן מאיש איש דב"נ הוזהרו אף בעריות שיש בו כרת עי"ש.

ואיתא במסכת בבא בתרא (דף ק"ז) תניא, ר' יאשיה אומר, ליוצאי מצרים נתחלקה הארץ, שנאמר לשמות מטות אבותם ינחלו, אלא מה אני מקיים לאלה תחלק הארץ בנחלה, לאלה כאלה להוציא את הטפלים (אלה שיצאו ממצרים והיו פחות מבן כ'), ר' יונתן אומר, לבאי הארץ נתחלקה הארץ, שנאמר לאלה תחלק הארץ בנחלה, אלא מה אני מקיים לשמות מטות אבותם ינחלו, משונה נחלה זו מכל נחלות שבעולם, שכל נחלות שבעולם חיינן יורשין מתים וכאן מתים יורשין חיינן עי"ש.

ובכנות צלפחד כתיב (במדבר כ"ז) כן בנות צלפחד דברת, נתן תתן להם אחות נחלה בתוך אחי אביהם, והעברת את נחלת אביהן להן, ואיתא במסכת בבא בתרא (דף ק"ח), תניא, נתן תתן להם זו נחלת אביהן, בתוך אחי אביהן זו נחלת אבי אביהן, והעברת את

נחלת אביהן להן זו חלק בכורה, רבי אליעזר בן יעקב אומר אף חלק אחי אביהם נטלו, שנאמר נתן תתן, ומבואר בגמ' שם דפליגי תנאי אם בנות צלפחד הוה להו תרי אחי דאבא, או רק חד אחא דאבא, וקאמר הגמ' דמ"ד דהוה להו תרי אחי דאבא דריש לה מהא דכתיב אחות נחלה עי"ש, ועיין רשב"ם שם (ד"ה והעברת) שמבואר מדבריו, דהא אם הוה להו תרי אחי דאבא או רק חד אחא דאבא תליא אי ס"ל דברה תורה כלשון בני אדם, או לא דברה תורה כלשון בני אדם, דלמ"ד לא דברה תורה כלשון בני אדם דרשינן מכפילות הלשון נתן תתן דקיבלו נחלת אחא דאבא, ומאחוזת נחלה ילפינן עוד אחא דאבא, ולכן אמרינן דהוה להו תרי אחי דאבא, משא"כ למ"ד דברה תורה כלשון בני אדם, ולא ילפינן מנתן תתן, ואיכא רק הילפותא דאחוזת נחלה, לכן אמרינן דהוה להו רק חד אחא דאבא.

עוד מבואר בגמ' שם דהא אם הוה להו חד אחא דאבא או תרי, תליא בפלוגתא הנ"ל אם ליוצאי מצרים נתחלקה הארץ או לבאי הארץ נתחלקה, דלמ"ד דלבאי הארץ נתחלקה מוכרח דהוה להו תרי אחי דאבא, מדכתיב ביהושע בחלוקת הארץ, ויפלו חבלי מנשה עשרה, ונמנה שם ששה בתי אבות משבט מנשה מלבד בנות צלפחד, ומוכח דבנות צלפחד נטלו ארבעה חלקים, ולמ"ד לבאי הארץ נתחלקה לא יכלו לירש רק הב' חלקים שירש אביהם מאביו חפר, דצלפחד לא קיבל חלק בפני עצמו כיון שלא היה מבאי הארץ, וע"כ דב' החלקים האחרים היה מה שירשו מאחי אביהן, ומוכרח דתרי אחי דאבא הוה להו, משא"כ למ"ד ליוצאי מצרים נתחלקה הארץ, א"כ קיבל גם צלפחד עצמו חלק א', שהרי אף הוא היה מיוצאי מצרים, והרי כאן שלשה חלקים, וחלק הרביעי היה מאחי אביהן דרק חד אחא דאבא היה להן, (עיין רשב"ם שם בבבאור דברי הגמ').

וכתב בספר זרע ישראל (ח"א פ' פנחס דף ל"ח), דלפי"ז יוצא לנו מסוגיא הנ"ל דהא אם א"י מוחזקת מאבותינו או לא, תליא אם דברה תורה כלשון בני אדם, או לא, דלמ"ד דלא דברה תורה כלשון בני אדם ודרשינן מנתן תתן, וגם מאחוזת נחלה, ואמרינן דתרי אחא דאבא הוה להו, א"כ ע"כ דס"ל דלבאי הארץ נתחלקה ועי"ז היה בס"ה עשרה חלקים וכנ"ל, ולפי"ז אמרינן דא"י אינה מוחזקת מאבותינו, דרק לבאי הארץ נתחלקה ועד אז היה בגדר ראוי ולא מוחזק, משא"כ למ"ד דברה תורה כלשון בני אדם, ולא דרשינן מנתן תתן, ודרשינן רק מאחוזת נחלה ואמרינן דהיה להו רק חד אחא דאבא, א"כ אמרינן דליוצאי מצרים נתחלקה הארץ וא"י מוחזקת לנו מאבותינו עכ"ד עי"ש.

והבאנו מש"כ בתרגום יונתן, ובגרש כרמל, ובנחלת עזריאל, ובבבין אריאל, דלכן הלכו המרגלים לארץ ישראל כדי לעשות בו חזקה ולקנותה עי"ש, אמנם אם א"י מוחזקת מאבותינו, א"כ לא הוצרכו המרגלים לילך ולקנותה דהא כבר נקנית לנו מאבותינו.

קרא מיוחד לאסור חצי שיעור גבי חמץ בפסח, משום דאיסור חמץ לא דמי לחלב אשר משם ילפינן ביומא (ע"ד). דחצי שיעור אסור מה"ת, משום דחלב אסור לעולם ולא היה לו שעת הכושר, משא"כ בחמץ שמותר קודם הפסח, וגם יש לו היתר לאחר הפסח, ולכן בעינן קרא דלא יאכל לאסור חצי שיעור עכ"ד.

והנה הב"ח ביור"ד (סי' ר"צ) פסק דחדש אינו נוהג בשל עכו"ם, והקשו עליו מהירושלמי מובא בר"ש (פ"ג דחלה), דכשנכנסו ישראל לארץ אפילו מצאו תבואה ישנה היתה אסורה משום חדש, והלא היה תבואה של עכו"ם, והשיב הב"ח (בתשובת גאוני בתראי סי"א), משום דאחר שבאו ישראל לארץ זכו בהתבואה ההוא והוי כאלו היתה תבואה שלהם למפרע, אבל קודם ביאתם לארץ באמת לא היה באותה תבואה איסור חדש, ולפי"ז א"א לתרץ כדברי הג"ר יהונתן שלכן לא אכלו מצה מן החדש כיון דהשיעורין נשתכחו, דאכתי הו"ל לאכול מהתבואה הישנה, ולא היה מקום לחשוש שמא יאכלו רק חצי שיעור, דלא היה שייך איסור חצי שיעור באותו חדש, כיון דלא הוי דומיא לחלב, דהרי להתבואה הישנה היתה לו שעת הכושר קודם ביאתם לארץ.

אך במסכת ב"ב (דף ק"ט) פליגי אמוראי אי ארץ ישראל מוחזקת לנו מאבותינו או לא, ואי ס"ל דאר"י כבר היתה מוחזקת להם מהאבות נמצא דגם קודם ביאתם לארץ היתה התבואה של ישראל והיתה אסורה משום חדש, וא"כ לא היה לו שעת הכושר, אמור מעתה דמשו"ה לא קשיא להש"ס בבלי קושית הירושלמי מפני מה לא אכלו מצה מחדש מטעם עשה דוחה ל"ת, דש"ס בבלי ס"ל דאר"י היתה מוחזקת לנו מאבותינו, וא"כ לא היה להתבואה שעת הכושר, וכיון ששכחו השיעורים לא יכלו לאכול מצה מדין עשה דוחה ל"ת דשמא לא יאכלו כשיעור וכנ"ל עכ"ד, היוצא לנו מזה דאי ס"ל דאר"י כבר היתה מוחזקת מאבותינו ליכא הוכחה דעשה שלפני הדיבור קליש, וי"ל דעשה דלפני הדיבור אלים טפי ודחי ל"ת שלאחר הדיבור.

ובספר בית האוצר (ח"א כלל א' אות ד') כתב בשורש המחלוקת הבבלי והירושלמי הנ"ל דתליא בהא, דהנה יש לחקור בענין מצוות התורה אם ניתנו דייקא בפעם אחת בסיני, וכל מה שאנו מחויבים בקיום המצוות הוא רק מכח קבלת התורה בסיני, או דמתן תורה לא היה רק בפעם אחת בסיני, אלא כבר מזמן האבות התחילה נתינת התורה, שלאברהם נמסרה מצוות מילה וליעקב גיד הנשה ובמצרים מצוות הפסח וכדומה, ומאז כבר אנחנו מחויבים בהנך מצוות עוד מלפני מ"ת בסיני, וכמו כן נמשך נתינת התורה כל המ' שנה שהיו ישראל במדבר עד פטירת משרע"ה, והאריך דבר זה תליא בפלוגתא דתנאי ואמוראי עיי"ש. וכתב דבכך תליא אם עשה דקודם הדיבור דוחה ל"ת שלאחר הדיבור, דאם המצוות שנאמרו קודם הדיבור ניתנו בגדר מתן תורה א"כ אין שום סברא לחלק בין המצוות, משא"כ אם כל חיוב שמירת התורה והמצוות רק מפאת שניתנו לנו במתן תורה בסיני, א"כ י"ל דעשה דקודם הדיבור אין דוחה ל"ת שלאחר הדיבור.

ובזה יבוארו דברי רש"י מה שאמר לו הקב"ה שלח לך לדעתך, דבאמת אינם צריכים להחזיק בארץ שהרי שלהם הוא דירושה הוא להם מאאע"ה, אמנם לפי דעתך ושיטתך שסירבת בשליחותי, דס"ל דאינך ראוי להיות שליח כיון שאתה בא מביאה פסולה, וע"כ דס"ל לא דברה תורה כלשון בני אדם, ושפיר י"ל דא"י אינה מוחזקת מאבותינו, ולפי"ז לשיטתך אם תרצה שלח ודו"ק.

(ב) עוי"ל, דאיתא במסכת קידושין (דף ל"ד), בשלמא למ"ד מושבות כל מקום שאתם יושבים משמע (ומושב דכתיב גבי חדש לאו לירושה וישיבה אתא), היינו דכתיב ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח, ממחרת הפסח אכול מעיקרא לא אכול, אלמא אקרוב עומר והדר אכול, וכתבו התוס' (ד"ה אקרוב), בירושלמי מקשה, למה לא אכלו מצה מחדש, יבוא עשה דבערב תאכלו מצות וידחה ל"ת דחדש, ומתרץ דאין עשה דקודם הדיבור דוחה ל"ת שלאחר הדיבור, אי נמי גזירה כזית ראשון אטו כזית שני עיי"ש.

ובשו"ת יד אליהו קשה מהא דבמסכת יבמות (דף ה') רוצה הגמ' ללמוד דעשה דוחה ל"ת שיש בו כרת מפסח ומילה ותמיד שהם דוחין לא תעשה דשבת שיש בה כרת, ופריך מה להני שכן ישנן לפני הדיבור [דפסח ומילה הוי לפני הדיבור, וגם מצוות הקרבת תמיד מבואר במסכת חגיגה (דף ו') דהיה לפני הדיבור], משמע דעשה דלפני הדיבור חמור, ומעתה הדרא קושית הירושלמי לדוכתא, דאמאי לא אכלו מצה מחדש.

ונודע מש"כ הגאון מוהר"ר יונתן ז"ל ליישב קושית הירושלמי, דאיתא במסכת תמורה (דף ט"ו), אמר רב יהודה אמר שמואל, שלשת אלפים הלכות נשתכחו בימי אבלו של משה, והחזירן עתניאל בן קנו מתוך פלפולו, וחד מינייהו שיעורין עיי"ש, והענין, כי יש ששיעורין בכזית כגון איסורי אכילות וחיובי אכילות כגון מצה ודומיהן, ויש ששיעורין בכביצה דהיינו ב' זתים כמו טומאת אוכלין, או אכילת פרס ששיעורו ג' ביצים, ושכחו באיזה השיעור כזית ובאיזה השיעור ב' זתים, ומעתה לא היו יכולים לאכול מצה ממנ"פ, אם יאכלו ב' זתים שמא אין צריך לאכול רק זית אחד, ומעתה עברו בזית השני על לא תעשה דחדש, ואם יאכלו זית אחד, שמא השיעור הוא שני זתים, ובזית אחד לא יצאו ידי מצות מצה ועברו על איסור חדש, ואף דגם בחדש השיעור הוא שני זתים והם לא אכלו רק זית אחד, הא קיי"ל חצי שיעור אסור מה"ת עכ"ד.

ובערבי נחל (דרוש ג' לשבחה"ג) כתב לבאר שיטת ש"ס בבלי דלא חש לקושית הירושלמי דאמאי לא אכלו מצה מחדש, דהנה הרמב"ם הלכות חו"מ (פ"א ה"ז) כתב, האוכל מן החמץ עצמו בפסח כל שהוא הרי זה אסור מן התורה שנאמר לא יאכל חמץ (בצירי). והמפ' הקשו על הרמב"ם, דלמ"ל קרא מיוחד על חמץ דאסור בחצי שיעור, תיפ"ל דבכה"ת קיי"ל דח"ש אסור מה"ת עכ"ק, וכתב המשנה למלך לתרץ בשם המהרלנ"ח (סי' י"ז), דלכן איצטריך

כשנשחטה הותרה כדאיתא בחולין (דף ל"ג), ויוסף סבר דדינא כב"נ
דבמיתה תליא מילתא ובעודה מפרכסת הו"ל אבר מן החי עיי"ש.

ולפי"ז מבואר דברי רש"י, מה שאמר לו הקב"ה שלא לך
לדעתך, דבאמת אינם צריכים להתחיל בארץ שהרי שלהם הוא
וירושא היא להם מאבותיהם, אך לפי שיטתך ודעתך שלא רצית
לילך בשליחותי, משום דס"ל דאכתי לא הגיע הזמן, דאי"ל
דהגלות הוא בשביל חטא דמכירת יוסף, משום דס"ל דהצדק הוא
עם השבטים דדינא כב"נ, ונתינת התורה היתה רק בסיני, ועשה
דקודם הדיבור אינו דוחה ל"ת, ושפיר י"ל דא"י אינה מוחזקת
מאבותינו, ולפי"ז לשיטתך אם תרצה שלא ודו"ק.

**וידבר ה' אל משה לאמר: שלח לך אנשים ויתרו את
ארץ כנען אשר אני נתן לבני ישראל איש אחד איש אחד
למטה אבתנו תשלחו כל נשיא בהם: ואיתא במדרש
תנחומא, ילמדנו רבינו, מהו לפרוש לים הגדול קודם
לשבת שלשה ימים, כך שנו רבותינו, אין מפליגין את
הספינה לים הגדול שלשה ימים קודם לשבת בזמן
שהוא הולך למקום רחוק וכו' עיי"ש, וכן הוא במד"ר (פרשה
ט"ז-כ), ותמוה שייכות הלכה זו לפרשתך.**

והנבס"ד, בהקדם לפרש מש"כ רש"י ע"פ שלח לך וז"ל,
לדעתך, אני איני מצוה לך אם תרצה שלא עיי"ש, ודקדקו המפ',
דממנ"פ אם דבר הגון הוא מדוע לא צוה לו הקב"ה על כך, ואם
אינן זה דבר הגון, מדוע הסכים הקב"ה ואמר שלך לך אנשים, וגם
מאי האי ענינא דלדעתך.

והנבס"ד, דאיתא במסכת שבת (דף פ"ג) שלשה דברים עשה משה
מדעתו וחד מינייהו שפירש מן האשה וכו' עיי"ש, ולכאורה צ"ב
דאמאי פירש מן האשה, הרי בכך ביטל ממצוה רבה דפ"ר, אך
י"ל דאיתא במסכת יבמות (דף ס"א), לא יבטל אדם מפ"ר אלא
א"כ יש לו בנים, ב"ש אומרים שני זכרים, וב"ה אומרים זכר
ונקבה שנאמר זכר ונקבה בראש עיי"ש, ולפי"ז י"ל דמרע"ה ס"ל
דכבר יצא ידי חובת פ"ר בשני זכרים כשיטת ב"ש, ולכן פירש
מן האשה.

ואיתא במסכת יבמות (דף ס"א), לא יבטל אדם מפ"ר אלא א"כ יש
לו בנים, בית שמאי אומרים שני זכרים (אבל לא זכר ונקבה), ובית הלל
אומרים זכר ונקבה שנאמר זכר ונקבה בראש, וכתב בחידושי
הריטב"א בשם הגאון ז"ל, דלכ"ה זכר ונקבה דווקא כברייתו של
עולם, ותדע דאם איתא דמודים ב"ה בשני זכרים ולרבותא נקט
זכר ונקבה, מאי האי דפרכינן להו בגמ' דלילפי משה דהא
אינהו מודה במאי דעבד משה אלא וודאי כדאמרן, וא"ת והא
אמרין בגמ' שאם היה לו זכר ונקבה דהיכא דמיתת נקבה ואיכא
ברא לברתא קיים מצות פ"ר, ואע"ג דהשתא הוה להו שני

וכתב עוד שם, דכל זה תליא אי האבות קודם מתן תורה היה דינא
כב"נ או כישראל, דאי היה דינא כישראל, א"כ היה התחלת נתינת
התורה כבר מאברהם אבינו, ולפי"ז י"ל דגם עשה דקודם הדיבור
דוחה ל"ת, משא"כ אי נימא דהיה להם עד מתן תורה דינא כב"נ,
א"כ נתינת התורה היתה רק בסיני, ועשה דקודם הדיבור אינו דוחה
ל"ת עיי"ש, וכ"כ בספר מאיר עיני חכמים מהדו"ק (סי' כ"ח) עיי"ש.

ואיתא בנדרים (ב"ב) א"ר אבהו א"ר אלעזר, מפני מה נעשו אברהם
אבינו ונשתעבדו בניו למצרים מאתים ועשר שנים, מפני שעשה
אנגרייא בת"ח, שנאמר וירק את חניכיו ילידי ביתו, שמואל אמר
מפני שהפריז על מדותיו של הקב"ה שנאמר במה אדע כי אירשנה,
ורבי יוחנן אמר שהפריש בני אדם מלהכנס תחת כנפי השכינה
שנאמר תן לי הנפש והרכוש קח לך. אך איתא בשבת (י"ג), אמר ר'
חמא בן גוריא אמר רב, לעולם אל ישנה אדם בנו בין הבנים, שהרי
בשביל משקל שני סלעים מילת שנתן יעקב ליוסף יותר משאר
בניו, נתקנאו בו אחיו, ונתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים.

ועיין בהגש"פ ברית מטה משה (דף כ"ג) שכתב, דאי אמרינן דגלות
מצרים הוא משום דאמר אברהם במה אדע, אז צריכין להיות
במצרים ארבע מאות שנים, אבל אי גלות מצרים הוא בשביל חטא
דמכירת יוסף לא היו צריכין להיות כ"א רד"ו שנים, לפי שע"י
שלא קיים יוסף כיבוד אב כ"ב שנים, מגיע לכל אחד מהעשרה
אחים כ"ב שנים דעולה ר"כ שנים, וי' שנים ניכה להם במה שמתו
במצרים ונשאר רד"ו שנים עיי"ש.

ובערבי נחל (דרוש ב' לפסח) כתב, דאי נימא דהגלות היתה בשביל חטא
דמכירת יוסף אז סגי ברד"ו שנים, כי במכירת יוסף פגמו השבטים
בשם הוי"ה שהוא בגימטריא כ"ו, ובמכירה היו עשרת השבטים,
וי' פעמים כ"ו עולה ר"ס והיו צריכים להיות ר"ס שנים במצרים,
אלא בזכות שיקבלו ישראל את התורה שיש בו חמשים שערי בינה
הסירו חמשים שנים מר"ס ונשאר ר"י, ופירשו בזה הפסוק וירא ה'
כי "סר" לראות כי מתחלה היה החשבון של ר"ס שנה עכ"ד.

וכבר האריכו המפ' להמליץ על מרע"ה דלכן לא רצה לילך
למצרים, משום דס"ל דאכתי לא הגיע הזמן, דהגזירה להיות בגלות
היתה על ארבע מאות שנה, אך זה א"ש רק אי נימא דגלות מצרים
הוא בשביל אאע"ה, והגלות צריך להיות ד' מאות שנה, אז יש לו
למשה אמתלא שלא לילך דאכתי לא הגיע הזמן, משא"כ אי נימא
דהגלות הוא בשביל מכירת יוסף, א"כ אין לו אמתלא למשה שלא
לילך, כיון דסגי להיות בגלות רק רד"ו שנים, וכבר הגיע הזמן.

ואיתא במד"ר בראשית (פ"ד-ט) עה"פ ויבא יוסף את דבתם רעה, מה
אמר, ר' מאיר אומר חשודין הן בניך על אבר מן החי וכו' עיי"ש,
וכתב בספר פרשת דרכים (דרוש א) בשם המזרחי, דמחלוקת של יוסף
והשבטים היה בדבר הלכה, שאכלו בשר מבית השחיטה בעודה
מפרכסת, ונחלקו אם היה להם דין ישראל או דין בן נח, דהשבטים
סברו דהיה להם דין ישראל דבשחיטה תליא מילתא ומיד

התורה, אבל במקום שאפשר שלא תשנאו זה את זה כגון ברחל ולאיה, במקום זה לא אסרה התורה, ואין דנין היכא שאפשר מהיכא שאי אפשר, אבל להמ"ד דנין אפשר משאי אפשר, ואפילו היכא שאפשר שיחיו שתייהן באהבה ואחיה כאחת, עכ"ז כיון שאסרה תורה ליקח אשה ואחותה אסור בכל אופן, ודנין אפשר משאי אפשר דאף היכא שאפשר בענין אחר אנו דנין מהיכא שאי אפשר ובכל אופן אסרה תורה, ולפי"ז אי ס"ל אין דנין אפשר משאי אפשר שפיר מובן דהותר ליעקב לישא שתי אחיות עכ"ד. ולפי"ז שוב י"ל דא"י אינה מוחזקת מאבותינו.

והבאנו מש"כ בתרגום יונתן, ובגרש כרמל, ובנחלת עזריאל, ובבנין אריאל, דלכן הלכו המרגלים לארץ ישראל כדי לעשות בו חזקה ולקנותה עיי"ש, אמנם אם א"י מוחזקת מאבותינו, א"כ לא הוצרכו המרגלים לילך ולקנותה דהא כבר נקנית לנו מאבותינו.

ובזה יבואר דברי רש"י מה שאמר לו הקב"ה שלח לך לדעתך, דבאמת אינם צריכים להחזיק בארץ שהרי שלהם הוא דירושה הוא להם מאאע"ה, אמנם לפי דעתך ושיטתך שפירשת מן אשתך, ולא חששת על ביטול מ"ע דפ"ר, משום דס"ל דכבר קיימת מ"ע דפ"ר בשני זכרים כב"ש, ומעתה ס"ל אין דנין אפשר משאי אפשר, וי"ל דזהו הטעם שנשא יעקב השתי אחיות, ולא משום שלא קיימו התורה רק בא"י ולא בחו"ל, ושפיר י"ל דא"י אינה מוחזקת מאבותינו, ולפי"ז לשיטתך אם תרצה שלח ודו"ק.

*

ואיתא בשבת (י"ט) תנו רבנן, אין מפליגין בספינה (מפרישין מן היבשה לים וזהו לשון הפלגת ספינה על שם שמפליג עצמו מן הישוב) פחות משלשה ימים קודם השבת, במה דברים אמורים לדבר הרשות אבל לדבר מצוה שפיר דמי, ופוסק עמו (עם הנכרי) על מנת לשבות ואינו שובת דברי רבי, רבן שמעון בן גמליאל אומר אינו צריך, ומצור לצידן (אין אלא מהלך יום ובע"ש היה שם יום השוק) אפילו בער"ש מותר.

וכתב הרמב"ם בהל' שבת (פרק כ"ד-ה"י) וז"ל, מפליגין בים הגדול בערב שבת לדבר מצוה ופוסק עמו לשבות ואינו שובת עיי"ש, ולקמן (בפרק ל-ה"א) כתב וז"ל, אין מפליגין בספינה פחות משלשה ימים קודם השבת כדי שתתישב דעתו עליו קודם השבת ולא יצטער יתר מדאי, ולדבר מצוה מפליג בים אפילו בערב שבת, ופוסק עמו לשבות ואינו שובת עכ"ל, הרי דהרמב"ם ס"ל כרבי דצריך לפסוק עמו, והטור באו"ח (סי' רמ"ח) כתב וז"ל, אין מפליגין בספינה פחות מג' ימים קודם השבת, בד"א לדבר הרשות אבל לדבר מצוה מותר ופוסק עמו שישבות, רשב"ג אומר א"צ לפסוק והלכה כמותו עכ"ל, ולכאורה צ"ב במה פליגי רבי ורשב"ג, ועוד צ"ב דאמאי פסק הרמב"ם כרבי והטור כרשב"ג.

זכרים, י"ל דהתם דהשלמה שאני כיון שהיה לו זכר ונקבה, ותדע לך דהא לכו"ע בשני נקבות לא קיים מצוות פ"ר, ור"ב אמר התם דאי הווי ליה ברתא לברתא קיים מצוות פ"ר, אלא ע"כ השלמה שאני, וכיון דברירנא דל"ב"ה זכר ונקבה דווקא, שמע מינה דל"ב"ש שני זכרים דווקא, ולא ילפינן כלל מברייתו של עולם שאין למדין אפשר משאי אפשר כדאיתא בגמ', דאי ס"ד דב"ש לרבנותא נקט שני זכרים וכש"כ זכר ונקבה, א"כ לתנייה בעדינות גבי קולי ב"ש וחומרי ב"ה, אלא וודאי כדאמרן, וי"מ בע"א וזה נראה עיקר עכ"ד.

ובגמ' מאי טעמייהו דב"ש, ילפינן ממשה דכתיב בני משה גרשום ואליעזר (וכיון שהיו לו שני בנים פירש מן האשה), ובית הלל ילפינן מברייתו של עולם (אדם וחוה), וב"ש ס"ל אין דנין אפשר משאי אפשר עיי"ש, וכתב בספר כסף נבחר (ר"פ יתרו), דלפי"ז מבוואר דב"ש וב"ה פליגי אי דנין אפשר משאי אפשר, דב"ה דילפי מברייתו של עולם סברי דנין אפשר משאי אפשר, וב"ש דלא ילפי מהתם ס"ל אין דנין אפשר משאי אפשר עיי"ש.

ולכאורה יש להביא ראיה דא"י מוחזקת מאבותינו, הנודע קושית המפ' דהיאך נשא יעקב אבינו שתי אחיות, כיון דהאבות קיימו כה"ת עד שלא ניתנה, והרמב"ן בפרשת תולדות (פרשה כ"ו-ה) כתב לתרץ, דהאבות לא קיימו כה"ת רק בא"י ולא בחו"ל עכ"ד, וכתב בספר זכרון יעקב (פרשת ויחי), דמה שכתב הרמב"ן דהאבות לא קיימו התורה רק בא"י ולא בחו"ל א"ש רק אי ס"ל דא"י מוחזקת לנו מאבותינו, וכבר היתה בה קדושת א"י, דאז יש לחלק ולומר דבחו"ל לא קיימו את התורה רק בא"י, משא"כ אי ס"ל דא"י אינה מוחזקת לנו מאבותינו, ולא היתה בה עדיין קדושת א"י, א"כ אי אמרינן דקיימו כל התורה עד שלא ניתנה, מהיכא תיתי לחלק ולומר דרק בא"י קיימו התורה ולא בחו"ל, דאז לא שייך לומר דאיכא נפק"מ בין חו"ל לא"י עכ"ד, הרי לך מזה דא"י מוחזקת מאבותינו.

אך הרמב"ן פרשת אחרי (י"ח-י"ח) עה"פ לצרור לגלות ערותה עליה בחייה כתב וז"ל, ובכאן יפרש הכתוב טעם האיסור, יאמר שאינו ראוי שתקח אשה אל אחותה לצרור אותן זו לזו, כי הן ראויות שתהיינה אוהבות זו את זו לא שתהיינה צרות עכ"ל, וכתבו המפ' דלפי"ז לא עשה יעקב איסור במה שנשא שתי אחיות, דהטעם דאסרה תורה ב' אחיות הוא משום דשתי נשים נעשית צרות זו לזו כדכתיב ואשה אל אחותה לא תקח לצרור, וזה שייך רק גבי סתם נשים ששונאות זו את זו, משא"כ ברחל שמסרה הסימנים ללאה כדאיתא במסכת מגילה (דף י"ג), בודאי לא יהיו שונאות זו את זו ובכה"ג לא אסרה התורה עכ"ד.

וכתב בכסף נבחר (פ' וישב) דכ"ז א"ש אי ס"ל אין דנין אפשר משאי אפשר, והיינו דאפילו אי אסרה התורה שתי אחיות דעלמא לישא את שתייהן, היינו דוקא התם שאי אפשר שתהיינה אוהבות זו לזו ובודאי ישנאו זה את זה ודבר זה לא רצתה

השבת, אז אף דהוי מצוה שבקינן לה לאחר השבת, דלא אתי תו לידי איסור כלל, משא"כ בהפלת ספינה דעל הרוב בכל יום שיסע יבוא לחלל שבת, אלא שלא ראוי לגזור ביומי דבתר שבתא, לפיכך בדבר מצוה שרי, משא"כ במילה דכי משהית לה עד יומא קמא תו ליכא סרך איסור עכ"ד עיי"ש.

מבואר מזה דאי אמרינן דמצד הדין צריך להיזהר אפילו קודם שבת שלא יבא לידי חילול שבת, וכל כה"ג איכא בה לתא דאורייתא, ולכן אפילו מיום ראשון היה צריך לאסור אלא דלא אפשר לאסור לגמרי וכמש"כ החיד"א, א"כ גם כשהתירו לדבר מצוה עכ"פ צריך להתנות, משא"כ אי אמרינן דמצד הדין לא צריך למיחש כלל לפני שבת, א"כ י"ל דגורו בדבר הרשות, אבל לדבר מצוה הו"ל היתר גמור ואין צריך אפילו להתנות.

והנה הראשונים נחלקו ביסוד האיסור הפלגת ג' ימים קודם שבת, דעת הר"ף (דף ז: מדפי הר"ף) דטעמא משום ביטול מצות עונג שבת דכל ג' ימים הראשונים גופו משתבר משום נענוע הספינה ואין רוחו חוזרת עליו עד אחר שלשה ימים עיי"ש, ודעת הרמב"ן (מובא בר"ן שם) דטעמא דמילתא כיון שהספינה נוסעת בשבת א"כ כשמפליג תוך שלשה ימים נראה כמו שמתנה עם הגוי לחלל שבת עיי"ש, ושוב הביא (הר"ן) מהרז"ה דהטעם משום דכל שלשה ימים קודם השבת קמי שבתא מיקרי, וכיון דקרוב לבוא לידי חילול שבת לצורך פיקוח נפש דאין לך דבר העומד בפני פיקוח נפש, א"כ נראה כמתנה לדחות את השבת עיי"ש.

ובשו"ת תת"ס (ת"ו ס"י כ"ז) כתב, דהרז"ה אזיל לשיטתו במה שנחלק עם הרמב"ן בשבת (ק"ל), גבי ההוא ינוקא דאישתפיך חמימא בשבת, אם מותר למול התינוק, דאעפ"י דמילה דוחה את השבת, מ"מ באם נשפכו המים החמים שהוכן לצורך רחיצת התינוק לאחר המילה, ועי"ז יצטרכו לחלל שבת לאחר המילה להכין מים חמים משום פיקוח נפש, ככה"ג ס"ל להרז"ה בשבת (דף נ"ג. מדפי הר"ף) דאסור למול את התינוק, דאף דאחר שימולו שרי להחם מים עבורו כיון דהוא פיקוח נפש, מ"מ השתא דליכא פיקוח נפש אסור להביא את עצמו שיצטרך לחלל אח"כ את השבת לצורך פיקוח נפש.

והרמב"ן בחידושי למסכת שבת (דף ק"ל) ס"ל, דשפיר מהלינן הואיל ומילה דוחה שבת אין לה למצוה אלא שעתה, ולבתר הכי כד הוי פיקוח נפש שרי לחלל את השבת, ולזה הרז"ה לשיטתיה דאסור לעשות שום דבר שעלול להביאו לידי פיקוח נפש, לכן ס"ל דמה"ט אסור להפליג בספינה תוך שלשה ימים, כיון דעי"ז עלול שיצטרך לחלל את השבת מחמת פיקוח נפש, ואף שאח"כ כשיהא פיקוח נפש תשתרי או לחלל את השבת, מ"מ חייב לעשות כל מה דאפשר שלא יכניס א"ע לידי כך, משא"כ הרמב"ן דס"ל דאין לחוש במה שיבוא אח"כ לידי פיקוח נפש ויצטרך לחלל שבת, א"כ ליכא למימר דאיסור הפלגה מפני שמכניס עצמו לכלל פיקוח נפש, ולכן נתן טעם אחר דנראה כמו שמתנה עם הגוי לעשות מלאכה בעבורו עיי"ש.

והנבס"ד, דהנה הרשב"ץ (ח"א ס"י כ"א) כתב, וחלקו אבות העולם בטעם זה האיסור, שהרי"ף וגם הרמב"ם פירשו משום ביטול עונג שבת, ובתוס' חכמי הצרפתים ז"ל נתנו טעם אחר משום גזירה שמא יעשה חבית של שייטין, ובין לפי הר"ף ובין לפי התוס' קשה מה שנהגו להפליג בספינה אפילו לדבר הרשות פחות מג' ימים וכו', לפיכך נראין דברי הרז"ה ז"ל שפירוש טעמו של דבר שאי אפשר שלא יבוא לידי חילול שבת שהרי מקומות סכנה הם, הלכך תוך ג' ימים אסור להפליג ולצור עיירות של גוים, דשלשה ימים קודם השבת קמי שבתא מקרי ונראה כמתנה לדחות את השבת מפני שאין דבר שעומד בפני פיקוח נפש, אבל יותר משלשה ימים קודם לשבת לבתר שבתא מקרי ומותר, ומכאן אני אוסר למול את הגר בחמישי בשבת, כדי שלא יבוא יום ג' למילה בשבת ויצטרכו לחלל עליו את השבת, וה"ה לתינוק שחלה ונתרפא בחמישי בשבת והיה אפשר למול בד' בשבת שממתינין לו עד למחר כיון שלא יכלו להמולו בזמנו וכו' עיי"ש, והקשו הראנ"ח (ח"ב ס"י ל"ח) והש"ך ביו"ד (סי' רס"ז סק"ח) דהא ממקום שבא הרשב"ץ דאין מפליגין וכו', תמן תנינן דאם לדבר מצוה מותר להפליג, אלמא דבמקום מצוה לא אסרו להכניס עצמו לידי סכנה שעלולים לחלל עליה את השבת עכ"ק.

ובברכי יוסף להחיד"א (סי' רמ"ח) הביא מכמה אחרונים, נהרב עדות ביעקב ס"י ט, ומר"ח אלפאנדרי בהגהותיו בספר בני חיי בסי' זה, ונהרב ראשון לציון דף ק"ב, ונהרב אליהו רבה בסי' זה (אות ה') ונהרב יד אהרן לקמן (סי' של"א), שתירצו דנהי דלדבר מצוה שרי, אמנם קיי"ל כרבי דפוסק לשבות, וכ"כ הב"י בסימן זה בשם הרשב"ץ, לכן גבי מילה דאי אפשר להתנות ס"ל להרשב"ץ דאסור להכניס עצמו בהאי ספיקא אע"ג דהוא מצוה, (ועיין בתוס' שבת ובשוע"י שם שכתבו ער"ו).

וכתב ע"ז החיד"א, ודין גרמא להרבנים הנז' שתירצו כן לפי שבימיהם לא יצא לאור ספר התשב"ץ, ואולם אנן בדין אשר עד כה ברכנו ה' והאיר ממזרח לאדפוסי אדרא ספר התשב"ץ, עין רואה להרב (בח"א ס"י כ"א) ששם כתב הוראה זו דמילה, אשר הביאה בשמו מרן בבדק הבית בי"ד, ושם נאמר דהיה ראוי לפסוק כרשב"ג דהוא אבוח ורביה דרבי ואין הלכה כרבי מרבו, ושכ"כ הרשב"א דקיי"ל כרשב"ג, ומה שפסק הרמב"ם כרבי היינו רק מצד דלחומרא כל מה דאפשר למעבד תקנתא עבדינן, ולפי"ז לא שייך לומר דמהאי טעמא אסרינן למול ג' ימים קודם השבת כיון דא"א לפסוק עמו, שהרי כל הך דצריך לפסוק עמו אינו אלא על צד החומרא ואין יפסיד מצוה מילה בגינה.

ולי ההדיוט אפשר לתרץ קושית הש"ך והראנ"ח הנ"ל, דשאני הפלגת ספינה משום דבעצם חשש חילול אין לחלק בין קודם ג' ימים לתוך ג' ימים, דבכל אופן עלול לבוא לידי חילול שבת, אלא דלא גזרו שלא להפליג כלל משום צורך העולם, ורק בג' ימים שהם קמי שבתא אסרו, לכך כיון דעכ"פ לא גזרו אלא מקמי שבתא, התיירו בדבר מצוה, אבל בדבר שאם ממתין אחר השבת יהיה הכל מתוקן בלי שום סרך איסור, כגון מילה אחר

דמשה א"א היה לעשותו מזהב שהיה קולו נפגם) ומאן דפסיל סבר אין דנין אפשו
משא"א עיי"ש, מבואר מזה דרבי ס"ל אין דנין אפשו משאי
אפשו.

והנה הרשב"א בתשובה (סי תרפ"ט) הובא ביתה יוסף בהל' שבת (סי
שכ"ח) דלמ"ד טומאה דחוויה הוא בציבור גם לענין חילול שבת
בחולה שיב"ס הוי דחוויה דכל הדחיות דמי להדדי, וכ"כ בכסף
משנה הל' שבת (פ"ב) עיי"ש, ועיין בשו"ת חת"ס חאו"ח (סי פ"ה).

ולפי"ז מבואר במאי פליגי רבי ורשב"ג אי צריך לפסוק עמו,
דרבי דס"ל אין דנין אפשו משאי אפשו, ולפי"ז ס"ל דטומאה
דחוויה הוא בציבור, וס"ל דפיקוח נפש הו"ל רק בגדר דחוויה,
ולכן ס"ל דבעי למיעבד כל מה דאפשו שלא יגיע לידי חילול
שבת, ולכן צריך עכ"פ להתנות ולפסוק עמו כדי למנוע חילול
שבת, משא"כ רשב"ג י"ל דס"ל דנין אפשו משאי אפשו, וס"ל
טומאה הותרה הוא בציבור, ובמקום פיקוח נפש דלא אסרה
התורה הו"ל בגדר הותרה, ולכן אין צריך למיהדר אהתירא
אחרינא ושרי בכל ענין ואין צריך לפסוק עמו ועיין בספר ישועות
יעקב שם.

ולפי"ז מבואר ג"כ פלוגתא ה"טור והרמב"ם אי קיי"ל כרבי או
כרשב"ג, דהרמב"ם בהל' שבת (פ"ב ה"א) כתב וז"ל, דחוויה היא
שבת אצל סכנת נפשות כשאר כל המצות וכו' עיי"ש, ולכן פסק
כרבי דגם כשמפליג לדבר מצוה צריך עכ"פ לפסוק עמו
שישבות, משא"כ ה"טור דס"ל (בס"י ש"ח), דאם היה החולה צריך
לבשר שוחטין לו ולא יתנו לו בשר נבילה כדי שלא יצטרכו
לחלל שבת בשחיטה כי השבת הוא אצלו כחול לכל מה שצריך
עיי"ש בב"י, וכיון דס"ל דפיקוח נפש הו"ל בגדר הותרה, ולכן
פסק כרשב"ג דאין צריך לפסוק ודו"ק.

ובכן יבואר שייכות שאלת המדרש לפרשתנו, דכיון דכתיב שלח
לך לדעתך, והיינו דרך לפי שיתך שפירשת מן אשתך, ולא
חששת על ביטול מ"ע דפו"ר, משום דס"ל דכבר קיימת מ"ע
דפו"ר בשני זכרים כב"ש, ומעתה ס"ל אין דנין אפשו משאי
אפשו, וי"ל דזהו הטעם שנשא יעקב השתי אחיות, ולא משום
שלא קיימו התורה רק בא"י ולא בחו"ל, ושפיר י"ל דא"י אינה
מוחזקת מאבותינו, ולפי"ז לשיטתך אם תרצה שלח, אבל באמת
לא צריכין לזה, משום דס"ל דנין אפשו משאי אפשו.

והטעם שנשא יעקב השתי אחיות, משום שלא קיימו התורה רק
בא"י ולא בחו"ל, ושפיר י"ל דא"י מוחזקת מאבותינו, וכיון
דס"ל דנין אפשו משאי אפשו, ולפי"ז ס"ל טומאה הותרה
בציבור, וכיון דשבת הו"ל בגדר הותרה, א"כ אין צריך להיזהר
אף קודם השבת שלא יבוא לידי כך שיצטרך לחלל שבת לצורך
פיקוח נפש, ולכן נתעורר לשאול מהו להפליג בספינה שלשה
ימים קודם לשבת, דכיון דליתא להך טעמא שמא מותר להפליג
ודו"ק.

וכתב בספר ישועות יעקב חאו"ח (סי רמ"ח סק"ב) ד"ה ובגוף הדבר,
ובספר שפתי מהר"ש עה"ת (פרשת וירא) ד"ה ובעיקר הדבר,
דפלוגתא זו תליא אי ס"ל דשבת הותרה לגבי פיקוח נפש או
דחוויה, דאי ס"ל דשבת רק דחוויה הוא א"כ אסור לגרום שיכנס
לידי סכנה ויצטרך לחלל את השבת, משא"כ אי ס"ל דשבת
הותרה הוא לגבי פיקוח נפש לא איכפת לן עתה במה שיצטרך
אח"כ לחלל שבת מפני פיקוח נפש שאז יהא היתר גמור וליכא
שם איסור כלל עכ"ד.

ואיתא במסכת יומא (דף ז'), ציץ בין שישנו על מצחו (של כהן גדול
כשאירעה טומאה על הקרבן) בין שאינו על מצחו מרצה, דברי ר' שמעון, ר'
יהודה אומר עודהו על מצחו מרצה, אין עודהו על מצחו אינו
מרצה, א"ל ר"ש כה"ג ביוהכ"פ יוכיח, שאין עודהו על מצחו
(בשעת עבודת היום הגמיית שאינו נכנס לפניו בבגדי זהב) ומרצה, א"ל ר' יהודה הנח
לכה"ג ביוהכ"פ שטומאה הותרה לו בציבור (שכולו קרבן ציבור ואינו צריך
לדצוי ציץ) עיי"ש, והנה הרמב"ם בהל' ביאת מקדש (פ"ד ה"ח) פסק
כר' יהודה דעודהו על מצחו מרצה אין עודהו על מצחו אינו
מרצה, והקשה עליו הכס"מ, דהלא הרמב"ם (שם הל' ט"ו) פסק
דטומאה דחוויה בציבור, ולפי"ז תקשי עליו קושית ר"ש כה"ג
ביוהכ"פ יוכיח, ועיי"ש מה שהביא תירוצן בשם הר"י קורקוס
והאריכו בזה האחרונים.

ובספר ערוך לנו עמ"ס סוכה (דף ג') כתב לתרץ, דהנה התוס'
במסכת יומא (שם) הקשו, מה ראייה מיייתי ר"ש מכה"ג ביוהכ"פ,
דשם אי אפשו הוא להיות על מצחו עיי"ש, אכן י"ל כיון
דאמרינן במסכת יבמות (דף מ"ג) בגר שבא לפנינו דסבר ר' יהודה
דטובלין אותו ומה בכך, ומפרש שם הטעם דר"י ס"ל או הא או
הא סגי עיי"ש, ולפי"ז דס"ל לר"י טבל ולא מל הרי זה גר ע"כ
דס"ל דנין אפשו משאי אפשו, ולכן מתורץ קושית התוס' דלר'
יהודה לשיטתו מיייתי ראייה מהימנא מכה"ג ביוהכ"פ, דאין לומר
דשם אי אפשו דהרי ר' יהודה ע"כ ס"ל דנין אפשו משאי אפשו,
אבל הרמב"ם דפסק בהל' איסורי ביאה (פ"ג) דאינו גר עד שימול
ויטבול, וא"כ ע"כ פסק כמ"ד אין דנין אפשו משאי אפשו, ולכן
א"ש מאי דפסק אין עודהו על מצחו אינו מרצה, אע"ג דפסק
טומאה דחוויה הוא בציבור, דמכ"מ אין ראייה מכה"ג ביוהכ"פ,
די"ל דהתם שאני דאי אפשו הוא וקושית התוס' עכ"ד, וכ"כ
בשו"ת הרי בשמים (ח"א סי' כ"א) עיי"ש, המורם מזה דלמ"ד דנין
אפשו משאי אפשו ס"ל טומאה הותרה.

ואיתא במסכת סוכה (דף ג'), כלי שרת שעשאן של עץ רבי פוסל
ור' יוסי בר יהודה מכשיר, מאי לאו בהא קמיפלגי מאן דמכשיר
סבר עיקר שירה בכלי (והו"ל להו כלי השיר כלי שרת) וילפינן מאבובא דמשה
(שהיה אבוב במקדש מימות משה והיה מעין הלכך שאר כלי שרת מיניה ילפינן לאכשורי בשל עץ)
ומאן דפסיל סבר עיקר שירה בפה (וכלי לבסומי קלא בעלמא הוא הלכך כלי השיר
אין כלי שרת) ולא ילפינן מאבובא דמשה, לא דכו"ע עיקר שירה
בכלי, והכא בדנין אפשו משאי אפשו קמיפלגי, מאן דמכשיר
סבר דנין אפשו משא"א (דילפינן מאבוב דמשה דכל כלי שרת כשר בשל עץ, אף דאבוב

ומוכח מכאן כשיטת התוס' דצורך מצוה הוה מלאכה הצריכה לגופה.

אך י"ל דמוכרח דלאו דרשה גמורה הוא אלא אסמכתא, דהטור ביור"ד (סי' ר"מ) הביא מש"כ הרמב"ם בהל' ממרים (פ"ו ה"א), אפילו היה אביו רשע ובעל עבירות מכבדו ומתיירא ממנו, והטור ס"ל דכיון שהוא רשע אינו מחוייב לכבדו, ומביא ראיה מהא דאיתא במסכת ב"ק (דף צ"ד), גבי הניח להם אביהם פרה גזולה חייבים להחזיר מפני כבוד אביהם, ופריך והא לאו עושה מעשה עמך הוא (ואין חייבין בכבודו) ומשני בשעשה תשובה, ומשמע דכ"ז שלא עשה תשובה אין חייבין בכבודו, וכ"פ הרמ"א ביור"ד (סי' ר"מ ס' י"ח), ולפי"ז הקשו המפ' (עיין בחוקוני בפ' קדושים) ובספר תורת נתנאל (פרשת לך), דלמ"ל קרא להורות דא"צ לשמוע לאביו אם אמר לו לחלל השבת, תיפוק ליה דאי נימא דהבן ישמע לאביו לחלל שבת הרי הבן אינו בר חיובא ומחייב המשלח, דלא שייך בזה לומר דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין, דהרי הוא מחוייב לשמוע דברי אביו, וכיון דאביו מחוייב על עשיית בנו, הרי האב אינו עושה מעשה עמך והוא רשע, ואנן קיי"ל דאם היה אביו רשע דאינו מחוייב לשמוע לו ואינו חייב בכבודו, ובלאו הקרא ידעינן דאין צריך לשמוע לו עכ"ק.

ולפי"ז י"ל דאי ס"ל דאביו רשע מחוייב לכבדו, ולפי"ז י"ל דדרשה גמורה הוא דגבי חילול שבת לא ישמע לו, ואף דהוא צורך מצוה, עכ"ז לא ישמע לו, דצורך מצוה הוה מלאכה הצריכה לגופה, משא"כ אי ס"ל דאביו רשע אינו מחוייב לכבדו, א"כ לא צריך קרא דלא ישמע לו לחלל את השבת, וע"כ דאינו דרשה גמורה, וליכא הוכחה מכאן דצורך מצוה הוה מלאכה הצריכה לגופה.

ובכסף משנה על הרמב"ם (סו) הביא דברי הטור הנ"ל וכתב וז"ל, גם הגהות מיימון כתבו כן בשם ספר המצות אלא שהטור הוסיף תיבת גזולה, ואינו כן, דבנטלה בריבית מיירי כדאיתא במסכת ב"מ (דף ס"ב), ואין משם ראיה לסתור דברי רבינו, דבריבית מצד הדין אין הבן חייב להחזיר מה שאביו נטל, דאמר קרא אל תקח מאתו נשך ותריבית, לדידיה אזהר רחמנא לבריה לא אזהר רחמנא כדאיתא במסכת ב"ק (דף ק"ב) עיי"ש, אלא דמשום כבוד אביהם חייבים להחזיר, ודוקא בדעבד תשובה ולא הספיק להחזיר עד שמת, דהו"ל ההיא פרה כאילו לא הורישה לבניו מאחר שהיה בדעתו להחזירה, והוא דבר המסויים, הלכך אעפ"י שעדיין לא הוציאה מרשותו חייבים להחזיר מפני כבוד אביהם, אבל כי לא עבד תשובה בניו ירשוה והתורה לא חייבתם להחזיר, דלדידיה אזהר לבריה לא אזהר, הלכך הוי לגמרי ממון דידהו, ואינם חייבים לכבד את האב בממונם, דהא איפסקא הילכתא לעיל (ה"א) דכיבוד משל אב, וממילא אין להוכיח מכאן דהיכא דאביו רשע אין מחוייב לכבדו, די"ל דאביו רשע מחוייב לכבדו אלא דזה רק בכיבוד שאין בו חסרון כיון דהרי כיבוד משל אב עכ"ד.

ויהיו בני ישראל במדבר וימצאו איש מקושש עצים ביום השבת: ואיתא במסכת שבת (דף צ"ו), תנו רבנן, מקושש זה צלפחד, וכן הוא אומר ויהיו בני ישראל במדבר וימצאו איש וגו' ולהלן הוא אומר אבינו מת במדבר, מה להלן צלפחד אף כאן צלפחד דברי ר' עקיבא, אמר לו ר' יהודה בן בתירא, עקיבא, בין כך ובין כך אתה עתיד ליתן את הדין, אם כדבריך התורה כיסתה ואתה מגלה אותה, ואם לאו אתה מוציא לעז על אותו צדיק וכו' עיי"ש, ודקדקו המפ' דלמה אמר לו עקיבא וכו' הלא כבר אמר דברי ר' עקיבא, וגם מה דאמר לו אם כדבריך לכאורה זה מיותר.

והנבס"ד, דאיתא במדרש מובא בתוס' מס' ב"ב (דף ק"ט): ד"ה אפילו, שהמקושש לשם שמים נתכוין, כיון שהיו ישראל אומרים שאחר שנגזר עליהם שלא יכנסו לארץ, מפני מעשה המרגלים, שוב אינם מחוייבים במצות, עמד וחילל שבת כדי שיהרג ויראו אחרים עיי"ש, וכן איתא בתרגום יונתן עה"פ וימצאו איש וגו' וז"ל, והווי בני ישראל שריין במדברא, גזירת שבתא אישתמידע להון, ברם קנסא דשבתא לא אישתמידע להון, קם גברא מדבית יוסף אמר במימריה, איזיל ואיתליש קיסין ביומא דשבתא, ויחמון יתי סהדיא ויתנון למשה, ומשה יתבע אולפן מן קדם ד' וידון יתי, ובכך אישתמידע קנסא לכל בית ישראל עכ"ל.

ובמהרש"א (שו) בחא"ג הקשה, דהיאך חטא המקושש באיסור שבת, כדי לידע באיזה מיתה דנין את המחלל שבת, ותי' דכיון שלא היה צריך למלאכה הו"ל מלאכה שאינה צריכה לגופה, ומיהו הוא ודאי חייב מיתה בדיני אדם שלא היו העדים שהתרו בו יודעים שעשה על דעת כן, ואינן אלא דברים שבלב, ודנין אותו למיתה עפ"י העדים עכ"ד, ולפי"ז י"ל דהיינו טעמא דרבי עקיבא דס"ל דלא הוי גנאי לפרסמו כיון דלא חטא דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה.

אך י"ל דזה תליא במחלוקת התוס' והרשב"א במסכת שבת (דף ק"ה): דהרשב"א (ד"ה תמת) ס"ל גבי קבורת מת מצוה דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה, דמה שעושה לצורך מצוה הוה ליה מלאכה שאינה צריכה לגופה, והסברא הוא דכיון שכל מטרת עשיית המלאכה הוא בשביל סיבה אחרת המכריחו דהיינו חיוב קיום המצוה, ולא משום שרוצה וצריך למלאכה זו, הו"ל בגדר מלאכה שאינה צריכה לגופה, ודעת התוס' הוא דצורך מצוה הוי מלאכה הצריכה לגופה, ועיין בתומים חו"מ (סי' ל"ד סק"ב) עיי"ש.

ולכאורה יש להביא ראיה לשיטת התוס', דאיתא במסכת יבמות (דף ה'): יכול יהא כיבוד אב ואם דוחה שבת (דאם אמר לו אביו חלל את שבת יכול שישמע לו), תלמוד לומר איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמורו אני ה', כולכם חייבין בכבודי (אתה ואביך ואמן חייבים בכבודי, מאני ה' דריש ליה) עיי"ש, והקשה בספר כלי חמדה (פרשת קדושים), דלדעת הרשב"א הנ"ל, אמאי לא ישמע לו הא אין בזה חילול שבת כיון דהוה צורך מצוה והוא מלאכה שאינה צריכה לגופה עיי"ש,

מבואר מזה דר' אליעזר ס"ל שהותר השבועה לגבי חלקם לעולם הבא, ויש להם חלק בעולם הבא. ולכאורה צ"ב, דאם הותר השבועה לגבי עולם הבא, אמאי לא הותר גם השבועה שיכנסו לארץ ישראל.

ובשו"ת עונג יו"ט בהקדמה (אות כ) כתב, דאיתא במדרש רבה פרשת אמור (כ"ח-ו), ר' יוחנן אומר, לעולם אל תהי מצות העומר קלה בעיניך, שעל ידי מצות העומר זכה אברהם לירש את ארץ כנען, הה"ד ונתתי לך ולזרעך אחריו על מנת ואתה את בריתי תשמור, ואיזה זה מצות העומר וכו' עיי"ש, דהא קיי"ל ארץ ישראל ירושה להם מאבותיהם, היינו דהקב"ה נתן ארץ ישראל לאברהם אבינו במתנה על מנת שיקיימו בניו מצוה הראשונה התלויה בארץ, וכשקיימו בניו את המצוה הראשונה נתקיים המתנה למפרע, כדין כל האומר על מנת כאומר מעכשיו דמי.

ולפי"ז איכא למימר דזהו הטעם שלא הותר השבועה לדור המדבר שיכנסו לארץ ישראל, דכיון דהקב"ה רצה שיזכו בארץ ישראל בתורת ירושה מאבותיהם, ולא שינתן בתורה מתנה לכאי הארץ, ואם דור המדבר היו באין לארץ לא היו זוכין בה בתורה ירושה, רק בתורת מתנה חדשה, שהרי כח הירושה נפסד מהם, משום שאפילו אם יכנסו לארץ ישראל ויקיימו מצוה הראשונה התלויה בארץ, מ"מ הרי הפסידו זכותם במה שסילקו עצמן מארץ ישראל, שהרי אמרו אנה אנתנו עולים וגו', ואמרו נתנה ראש ונשובה מצרימה, ועי"ז אבדו זכותם שיש להם באר"י בתורת ירושה מאבותיהם, והיו זוכים בה האומות שישבו אז באר"י.

ואף דקיי"ל דסילוק לא מהני בדבר שהוא שלו מכבר, כדאיתא במסכת כתובות (דף פ"ג), האומר לחבירו (כגון שדה של שותפין ואמר האחד לחבירו אחד מן הלשונות הללו) דין ודברים אין לי על שדה זו, ואין לי עסק בה, וידי מסולקת הימנה, לא אמר כלום (דאין כאן לשון מתנה) עיי"ש, וכאן היה אר"י כבר שלהם בירושה מאבותיהם, מ"מ דבר שהוא אצל אחרים בתורת כזל מהני שפיר הסילוק שהנגזל מסלק עצמו מהדבר, כדאיתא במסכת ב"ב (דף מ"ג), עיי"ש, וכ"כ הקצות בחור"מ (סי' ל"ז) עיי"ש, וא"כ כיון שמועיל סילוק זכו האומות שישבו אז באר"י במה שתחת ידם, נמצא שלא זכו בתורת ירושה מאבותיהם כיון שכבר הפסידו כח ממון שירשו מאבותיהם בא"י במה שסילקו עצמן, וכשיזכו בה יזכו בעצמן בזוכיה חדשה.

וה' חפץ למען צדקו לתת להם מורשה, לכן נשאה השבועה שלא יכנסו הם לאר"י, רק שבניהם יכנסו לאר"י, והם קיימו המצוה שנתלה בה ירושת הארץ, ואז זכו בניהם בתורת ירושה מאבותיהם שלא מהני סילוק של דור המדבר לגבי בניהם, משום דבניהם מצי אמרי מכח אבוה דאבא קא אתינן, כדאיתא בב"ב (ק"ט). בן שמכר בנכסי אביו בחיי אביו ומת, בנו מוציא מיד הלקוחות, דמצי אמר מכח אבוה דאבא קאתינא, דכתיב תחת אבותיך יהיו בניך, וכמש"כ הרשב"ם (ספ) דבן הבן יורש ככח עצמו ולא מצד אביו, דאף דלא מצי לירש מכח אביו יורש מכח עצמו עיי"ש.

וכתב ע"ז הלחם משנה, דכ"ז א"ש אי ס"ל כיבוד משל אב שפיר י"ל כשיטת הרמב"ם דאביו רשע מחוייב לכבדו ולא תקשי מפרה של ריבית, דבריבית אם לא חזר בתשובה הדין הוא שאין צריך להחזיר, אבל למ"ד כיבוד משל בן הדקל"ד עכ"ד.

מבואר מזה דאי ס"ל כיבוד משל בן, מוכח מהך ברייתא דאמרינן דרך בחזר בתשובה צריך להחזיר מפני כבוד אביו, דאביו רשע אין מחוייב לכבדו וכשיטת הטור, דאין לדחות דמיירי בפרה של ריבית, דהא אכתי מחוייב לכבדו משלו, אף שירשהו, אבל אי ס"ל כיבוד משל אב, והבן אינו צריך להוציא ממונו על כיבוד אביו, שפיר י"ל דאביו רשע מחוייב לכבדו, והא דקתני דאין צריך להחזיר מיירי בפרה של ריבית, דאין עליו איסור בדבר וממונו הוא.

ובספר משען המים (פרשת וישלח) הביא מספר ברכת שמואל (פרשת מסעי) ד"ה ובמדרש, שהקשה לפי"מ שכתב בהגהות אשרי במסכת כתובות (פ"ט סי' י"ד) והובא בב"י חו"מ (סי' ק"ז), דהא דאמרינן במסכת כתובות (דף פ"ג) דמצוה לבן לשלם חוב אביו, זהו רק אי ס"ל כיבוד משל בן עיין מסכת קידושין (דף ל"ב), אבל אי ס"ל כיבוד משל אב אינו מוטל על הבן לשלם חוב אביו, אלא אם הורישו אביו נכסים דאז חייב לפרוע את חובותיו עיי"ש.

ומעתה קשה למ"ד דכיבוד משל אב, נעשה עיוות לבניו של אברהם שיפרעו חוב אביהם ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה, שזה נגזר בשביל חטא אברהם שאמר במה אדע וגו', וכתב, ונראה לי דזהו רק אי ס"ל ארץ ישראל אינה מוחזקת מאבותינו, אבל אי ס"ל דארץ ישראל מוחזקת וקבלנוהו בתורת יורשים, ממילא חייב לפרוע חוב אביהם, דמי שירוש אביו פורע חוב אביו, והגהת אשרי מיירי בלא הניח כלום עכ"ד, והאריך שם לדרכו.

היוצא לנו מזה, דאי ס"ל כיבוד משל אב, והבנים אינם צריכים לפרוע חוב אביהם, לפי"ז עכצ"ל דארץ ישראל מוחזקת, דלא"ה תקשי למה הוזקקו בניו לילך לגלות בשביל חובתו, אבל אי ס"ל כיבוד משל בן, י"ל דארץ ישראל אינה מוחזקת, ואפי"ה היו מחוייבים לפרוע את חוב אביהם מדין כיבוד, דכיבוד משל בן וחייב לפרוע חובות אביהם.

ואיתא במסכת סנהדרין (דף ק"ז), תנו רבנן, דור המדבר אין להם חלק לעולם הבא, שנאמר במדבר הזה יתמו ושם ימותו, במדבר הזה יתמו בעולם הזה, ושם ימותו בעולם הבא, ואומר אשר נשבעתי באפי אם יבואו אל מנוחתי (לעיל מיניה קרא ארבעים שנה אקוט ברור דהיינו דור המדבר) דברי ר"ע, רבי אליעזר אומר באין הן לעולם הבא שנאמר אספו לי חסידי כורתי בריתי עלי זבח (והיינו דור המדבר שכרתו ברית של מקום עלי זבחים ושלמים דכתיב ויזבחו שלמים וכתוב ויזרוק על העם ויאמר הנה דם הברית אשר כרת ה' עמכם), אלא מה אני מקיים אשר נשבעתי באפי, באפי נשבעתי וחזורני בי (והיינו אשר נשבעתי באפי מפני כעסי נשבעתי ומתחרט אני) עיי"ש.

ולהנ"ל י"ל, דאיתא ביבמות (דף ה:), יכול יהא כיבוד אב ואם דוחה שבת (דאם אמר לו אביו לחלל את שבת יכול שישמע לו), תלמוד לומר איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמורו אני ה', כולכם חייבין בכבודי (אתה ואביך ואמך חייבים בכבודי, מאני ה' דריש ליה) עיי"ש, והקשו התוס' (ד"ה כולכם), דלמה לן קרא דלא ישמע לאביו לחלל את השבת, בלאו קרא נמי לא דחי, שהוא ואביו מוזהרין על השבת, כדאמרינן בקידושין (ל"א). גבי אביו אומר השקני מים ואמו אמרה השקני, הנח כיבוד אמך ועשה כבוד אביך, שאתה ואמך חייבין בכבוד אביך, וכן אביך אומר השקני מים, ויש לך מצוה לעשות, אמרינן הנח כבוד אביך ועשה המצוה, שאתה ואביך חייבין לעשות מצוה עכ"ק.

וכתב בספר חוט המשולש פרשת לך (שער אשה) לתרץ קו' התוס', לפי"מ דאיתא במסכת שבת (דף י"ט), אין מפליגין בספינה ג' ימים קודם השבת, או לילך במדבר בשיירא שאם ילך היום יצטרך לחלל שבת עיי"ש, ומעתה אם צוה לו אביו שילך למדבר או יפליג בספינה ג' ימים קודם השבת, דנימא אעפ"י שבוודאי יצטרך לחלל שבת ע"ז זה, מ"מ כיון דעדיין לא מטא זימנא זמן החילול כי אם לאחר איזה ימים, ומצות כיבוד חל מיד היום הזה, יכול ישמע לו, ולכן איצטריך קרא דאפילו בכה"ג לא ישמע לו עכ"ד, ולפי"ז יש לנו ראייה מדצריך קרא דלא ישמע לאביו לחלל את השבת, דאסור להפליג בספינה ג' ימים קודם השבת שמא יצטרך לחלל את השבת.

אך י"ל דאין ראייה מכאן דאסור להפליג בספינה ג' ימים קודם השבת, דהא נודע קושיית החזקוני דלמ"ל קרא דלא ישמע לאביו לחלל את השבת, לשיטת הטור (יורה דעה סי' ר"ט) דאביו רשע אינו מחוייב לכבודו, ממילא ידעינן דלא ישמע לו כיון דאביו רשע הוא, ואינו מחוייב לכבודו ולמ"ל קרא ע"ז עכ"ק, וע"כ דלאו דרשה גמורה הוא אלא אסמכתא,

והבאנו מש"כ בתרגום יונתן, ובגרש כרמל, ובנחלת עזריאל, ובבבנין אריאל, דלכן הלכו המרגלים לארץ ישראל כדי לעשות בו חזקה ולקנותה עיי"ש, אמנם אי א"י מוחזקת מאבותינו, א"כ לא הוצרכו המרגלים לילך ולקנותה דהא כבר נקנית לנו מאבותינו.

ומעתה יבואר שייכות שאלת המדרש, דכיון דאמר הכתוב שלח לך אנשים וגו' וסופם דנענשו דלא היו המרגלים צריכים לילך כדי לעשות בה חזקה, דארץ ישראל מוחזקת מאבותינו, א"כ ס"ל כיבוד משל אב, והבן אינו צריך להוציא ממונו על כיבוד אביו, ושפיר י"ל דאביו רשע מחוייב לכבודו, וע"ז אתיא קרא דאעפ"י כ לא ישמע לו, וליכא הוכחה דאסור להפליג ג' ימים קודם השבת, ולכן נתעורר לשאול מהו להפליג בספינה ג' ימים קודם השבת ודו"ק.

להערות: hoilmoshe@gmail.com

וא"כ כמו דאמרינן התם דאף דנפסק ירושת הבן שהוא אינו יכול לירש דאם יירש יטרוף הלוקח ממנו, מ"מ בן הבן יורש מאבי אביו, וה"ז דכוותיה, אף דדור המדבר לא היו יכולים לזכות בירושתם ע"י כניסה לארץ, דאם ירצו לזכות למפרע יתעורר סילוקם שסילקו את עצמם לגבי האומות היושבים בארץ ויופסדו כח ירושתם וקנין ממונם, מ"מ בני בניהם שנכנסו לארץ זכו למפרע בירושת הארץ מכח אביהם דאבא, ולא מהני סילוקם של דור המדבר, כיון שלא זכו בה כלל, רק בניהם זכו מכח אביהם דאבא, להכי לא היה היתר שבועה על הכניסה לארץ, שאם נכנסו הם ויזכו יתבטל כח הירושה והיא מתנה חדשה, והשי"ת רצה שיזכו בתורת ירושה דווקא.

והנה כ"ז ניחא לר"א דס"ל קרקע נגזלת כדאיתא במסכת ב"ק (דף קי"ז): דדריש ריבויי ומיעוטי, וכיון דקרקע נגזלת שפיר מהני הסילוק דקליש כח הנגזל בדבר שנקנה לגזולן בתורת גזילה, להכי סובר ר"א דהקב"ה חזר בו משבועה ששבועה על חלקם לעולם הבא, ולא קשה אמאי לא חזר בו ג"כ שיכנסו לארץ, משום שהפסידו כח ירושתם, ורצון הקב"ה היה שיזכו בארץ מכח ירושת אבות דווקא, אבל לר"ע שסובר דקרקע אינה נגזלת וברשותא דמרא קאי ולא מהני הסילוק כלל, א"כ לא מצי למידרש באפי נשבעתי וחזורני בי, דאם היה היתר על עולם הבא, א"כ קשה שיחזור ג"כ משבועה שלא יכנסו לארץ, כיון ששפיר הוי ירושה להם מאבותיהם שלא מהני הסילוק אי ס"ל קרקע אינה נגזלת עכ"ד, היוצא לנו מזה דר"ע ס"ל דאר"י מוחזקת לנו מאבותינו, שאמר דכיון שלא מהני הסילוק הוי אר"י ירושה לנו מאבותינו.

ולפי"ז א"ש דא"ל ריב"ב לר"ע, עקיבא, היינו לשיטתך דס"ל דארץ ישראל מוחזקת מאבותינו, א"כ ס"ל כיבוד משל אב, והבן אינו צריך להוציא ממונו על כיבוד אביו, שפיר י"ל דאביו רשע מחוייב לכבודו, והא דקתני דאין צריך להחזיר מיירי בפרה של ריבית, דאין עליו איסור בדבר וממונו הוא וכנ"ל,

ולפי"ז י"ל דדרשת איש אמו ואביו תיראו הוי דרשה גמורה, ומוכח מזה כשיטת התוס', דאף היכא דעושה מלאכה לצורך מצוה הוי מלאכה הצריכה לגופה, ולפי"ז הוי חטא ביד צלפחד, וא"כ אתה מוציא לעז על אותה צדיק ודו"ק.

*

ולפי"ד הנ"ל יש לפרש מה דאיתא במדרש תנחומא, ילמדנו רבינו, מהו לפרוש לים הגדול קודם לשבת שלשה ימים, כך שנו רבותינו, אין מפליגין את הספינה לים הגדול שלשה ימים קודם לשבת בזמן שהוא הולך למקום רחוק וכו' עיי"ש, וכן הוא במד"ר (פרשה ט"ז-א), ותמוה שייכות הלכה זו לפרשתן.